

**CULTURELE
PRAKTIJKEN**

**Schoonheid en betekenis
achter de voordeur**

voor Teun Scherpenzeel

**Culturele praktijken.
Schoonheid en betekenis achter de voordeur.**

Wim Burggraaff & Mieke Klaver

ISBN 978 90 8850 947 6

NUR 612 / 740

BISAC ART023000 / SOC025000

THEMA JB

© 2019 Uitgeverij SWP Amsterdam

Behoudens de in of krachtens de Auteurswet van 1912 gestelde uitzonderingen mag niets uit deze uitgave worden verveelvoudigd, opgeslagen in een geautomatiseerd gegevensbestand, of openbaar gemaakt, in enige vorm of op enige wijze, hetzij elektronisch, mechanisch door fotokopieën, opnamen of enig andere manier, zonder voorafgaande schriftelijke toestemming van de uitgever.

Voor zover het maken van kopieën uit deze uitgave is toegestaan op grond van artikelen 16h t/m 16m Auteurswet 1912 jo. Besluit van 27 november 2002, Stb 575, dient men de daarvoor wettelijk verschuldigde vergoeding te voldoen aan de Stichting Reprorecht te Hoofddorp (Postbus 3060, 2130 KB, www.reprorecht.nl) of contact op te nemen met Uitgeverij SWP voor het treffen van een rechtstreekse regeling in de zin van art. 16l, vijfde lid, Auteurswet 1912.

Voor het overnemen door een onderwijsinstelling van een gedeelte uit deze uitgave, in papieren vorm of digitaal, (bijvoorbeeld voor plaatsing ervan op uw digitale leeromgeving of in een reader) kunt u zich richten tot: Stichting UvO, Postbus 3060, 2130 KB Hoofddorp, Tel. 023-8700212, www.stichting-uvO.nl UvO@cedar.nl.

CULTU- RELE PRAK- TIJKEN.

**Schoonheid en betekenis
achter de voordeur.**

**Wim Burggraaff
Mieke Klaver**

LEES- WIJZER

De eerste drie hoofdstukken (A, B en C) die volgen op de inleiding vormen de theoretische basis van het onderzoek. Hoofdstuk A gaat in op 'de kwestie cultuurbeleid', waarin aandacht voor het 'probleem' van het nog steeds niet bereiken van een divers publiek met het door de overheid gesubsidieerde culturele aanbod. Vervolgens vertalen we deze kwestie in hoofdstuk B naar de vraag of er naast onze huidige cultuursector ook andere vormen denkbaar of maakbaar zijn voor het vormgeven van schoonheid en betekenis in onze samenleving. Hoofdstuk C is een uiteenzetting van de methodologie van het onderzoek.

De daaropvolgende hoofdstukken beschrijven het veldonderzoek. Hoofdstuk 2 beschrijft de wijk en haar bewoners, hoofdstuk 3 de ontmoetingen die wij met de bewoners hadden. Hoofdstuk 4 laat zien welke activiteiten de bewoners ondernemen en welke betekenis zij daaraan ontleen. Hoofdstuk 5 gaat in op schoonheidsbeleving en hoofdstuk 6 doet verslag van een tweetal culturele interventies voor en met flatbewoners. Vervolgens omschrijven we in hoofdstuk 7 de culturele praktijken die we in de flat tegenkwamen en leggen we, waar mogelijk, een relatie met de institutionele cultuur. In hoofdstuk 8 formuleren we op basis van ons onderzoek aanknopingspunten voor beleid, professionals en onderzoek. Tot slot reflecteren we afzonderlijk op de betekenis die het onderzoek voor ons zelf had en de lessen die wij daarbij leerden.

De interviews met flatbewoners zijn samengevat in een infographic per persoon. Deze infographics staan verspreid over het boek.

IN- HOUDS- OPGAVE

LEESWIJZER - 4

---

1. CULTUREEL ACTIEF IN MARIAHOEVE - 12

Het onderzoek - 14

A. DE KWESTIE CULTURBELEID - 18

Cultuurparticipatie: zelf doen - 20

Cultuurparticipatie: bezoek - 20

Culturele voorkeuren - 21

Wat weten we nog niet over de culturele praktijken? - 21

De kwestie cultuurbeleid - 22

Legitimering - 23

Subsidie van vraag en aanbod - 23

De Kwestie beleid en praktijk - 23

B. WAT IS DE VRAAG EIGENLIJK? - 27

C. METHODOLOGISCHE UITGANGSPUNTEN - 30

Methode van onderzoek - 32

Frame creation - 32

Grounded theory - 33

Drie niveaus van betekenis - 33

Handelingsonderzoek - 34

---

2. DEN HAAG, MARIAHOEVE EN DE FLAT - 38

Mariahoeve toen - 39

Mariahoeve nu - 40

De Landen - 40

De flat - 41

---

3. ONTMOETINGEN IN MARIAHOEVE - 46

Het voortraject - 47

Fase 1: Rondkijken - 47

Fase 2: Gesprekken met sleutelfiguren - 51

Ontmoetingen in de flat - 54

De interviews - 56

Deelname - 59

---

4. ACTIVITEITEN EN BETEKENIS - 62

Activiteiten - 63

Activiteiten met betekenis - 63

Betekenis van voorwerpen - 71

Conclusie - 72

---

5. SCHOONHEID - 76

Muziek - 79

Natuur - 80

Familie en sociale contacten - 80

Levensverhalen - 81

Andere activiteiten - 82

Spullen en inrichting van de woning - 83

Conclusie - 84

---

6. INTERVENTIES - 88

Interventie 1: De Flatpuzzel - 89

Interventie 2: De Flat - 92

Werkproces - 92

De voorstelling - 93

Conclusie - 93

---

7. CULTURELE PRAKTIJKEN - 106

Betekenis - 107

Schoonheid - 108

Raakvlak institutionele cultuur - 110

Interventies - 110

Culturele praktijken: nieuw frame cultuurparticipatie - 111

---

8. CULTURELE PRAKTIJKEN: AANKNOPINGSPUNTEN VOOR BELEID, PROFESSIONAL EN ONDERZOEK - 116

Beleid - 118

Professionals - 121

Het Culturele domein - 121

Het Sociale domein - 122

Nieuwe professionals - 123

Onderzoek - 125

TOT SLOT - 130

Mieke Klaver - 131

Wim Burggraaff - 133

LITERATUURLIJST - 137

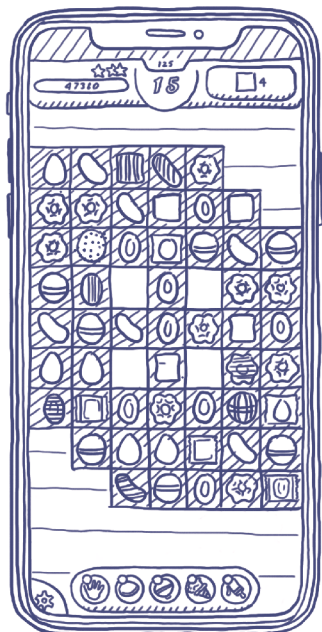

DANKWOORD - 140

MUZIEK ACHTER DE VOORDEUR - 142

Janna Boelhouwer

Motto

Doe liever iets nuttigs, want in een hoekje zitten helpt niet.

Activiteit

Ontspanning, lopen, naar buiten, dat is het beste medicijn! En Candy Crush.

Waarden

Eerlijkheid, dat is er bij mij wel echt in gebotteld.

Huis

Blij met mijn hele ruime huis. Mijn huis is mijn hoofd, dat heb ik in mijn leven geleerd.

Media

Ik leerde mijn huidige partner kennen via msn-chat. Facebook is belangrijk, mensen schrijven er van alles op! Waargebeurde films vind ik wel mooi, ja. Dat ik er weleens koud van wordt, dat ik denk, ik moet weer eens aan mijn boek gaan schrijven. Utopia vond ik wel grappig, dat ze allemaal elkaars harses in sloegen.

Mariahoeve

Ik loop hier zo de flat uit en ben buiten!

Muziek

Nederlandse muziek en country luisteren op de computer.

Mooi

Valkenburg, tussen de bergen, het is echt mooi daar. Het is romantisch!

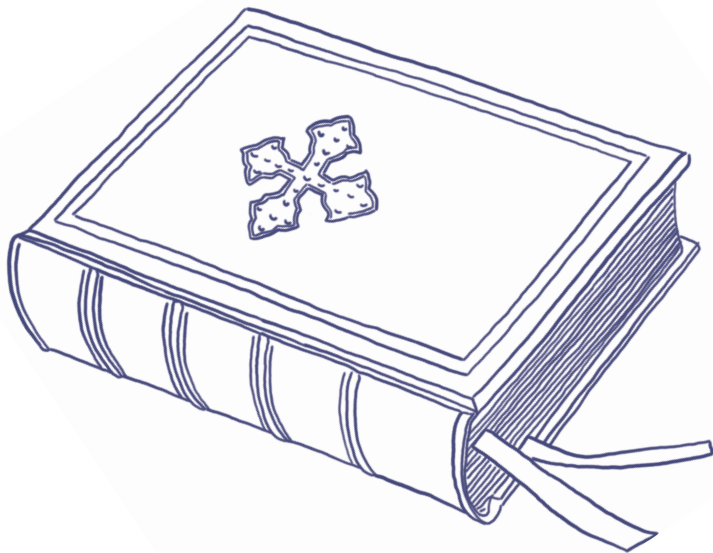
Sociaal

Ik leef lekker onder de mensen. Als ik geen zin heb om te praten loop ik gewoon door, want zo doen ze dat hier eigenlijk allemaal.

Rafael Attah

Motto

Ik praat met een keyboard. Als ik de taal ken wil ik leren voor automonteur.

Activiteit

Ik ben druk bezig met Nederlandse les. Ook wel de bijbel lezen, fitness of met vrienden afspreken.

Waarden

Het Protestantse geloof. Ik ga elke week naar de kerk in Amersfoort.

Mariahoeve

Het groen en het weiland vind ik mooi hier.

Huis

Dit is een rustige plaats. Ik wil niet veel mensen om me heen. Ik ga niet naar het centrum, ik wil geen afbeeldingen aan de muur, want de schilder is geen God.

Media

Ik kijk TV voor de taal, veel kinderprogramma's: het Klokhuis, Spangas, maar ook het Journaal. Op YouTube luister ik naar muziek.

Mooi

Mijn land Eritrea.

Muziek

Spelen op mijn keyboard en luisteren naar religieuze muziek uit Eritrea.

Sociaal

Soms vrienden bezoeken een dan samen praten over de bijbel. Of (Eritrees) eten. Eritrea is de belangrijkste plek, ik ben nu alleen, mijn familie is voor mij belangrijk.

**CULTU-
REEL
ACTIEF
IN
MARIA-
HOEVE**

Het is 1 oktober 21:00 uur, we gaan de Onze-Lieve-Vrouw van Goede Raadkerk binnen, via een zijingang aan de Helenastraat. Dit rooms-katholiek kerkgebouw uit 1954 in de Haagse wijk Bezuidenhout wordt nu gebruikt door de Engelstalige katholieke parochie Church of Our Saviour, maar wordt ook verhuurd. In de kerkzaal draait een dj muziek, mensen dansen in het midden van de zaal. De zaal is volledig verlicht en versierd met groene en witte ballonnen en strikken. Er staan lange tafels in een half carré, erachter twee of drie rijen stoeltjes, waarop mensen zitten om met elkaar te praten of naar de dansende mensen in het midden van de zaal te kijken. Op tafel staan wat drankjes om te pakken: bier, water, fris. Er zijn ongeveer tachtig aanwezigen, ook kinderen. Mensen zitten op de stoeltjes, staan in groepjes of lopen rond.

De meeste vrouwen dragen feestjurken of Nigeriaanse feestkleding. Er zijn ook mannen in traditionele kleding, andere mannen zijn in pak. We halen een Fanta in een zaaltje naast de grote zaal. We krijgen ook eten aangeboden. Er is rijst, vlees en salade. De aanwezigen zijn zeer genereus en dringen erop aan dat we iets te eten nemen. Bij het buffet ontmoeten we ook Assue uit de flat. We hebben haar gisteren geïnterviewd en toen nodigde ze ons uit voor deze viering van Nigeria Liberation Day. In de zaal is de muziek gestopt. Assue voert het woord. Daarna een andere vrouw, die een aantal van de aanwezigen uitvoerig bedankt voor hun bijdrage aan deze avond. Dan start de muziek weer en treedt een rapduo op. Twee jonge jongens met zonnebril rappen uitbundig twee nummers, waarvan ze het eerste nummer duidelijk playbacken. Na dit optreden bedanken we Assue en vertrekken.

---

1. CULTUREEL ACTIEF IN MARIAHOEVE

Assue woont al vijftien jaar in de flat. Ze is 53 jaar, weduwe en heeft een druk leven. Ze werkt bij de H&M en af en toe bij de kringloopwinkel. Ze is lid van de Nigeriaanse vrouwenvereniging in Nederland. Verder houdt ze van zwemmen, fietsen en wandelen. *"Als je in het bos bent, het Haagse Bos, je hoort de vogels zingen. Je ziel, heb je problemen, gewoon gaan wandelen, je hoort mooie liedjes van de vogels, er is reden om te leven. Het is tussen jou en de natuur. Je hart en de natuur verbonden met elkaar, kom je met rust."* En ze doet graag vrijwilligerswerk met ouderen.

Als ze thuis is, staat de radio in de slaapkamer constant aan. Ze luistert tegenwoordig veel gospel en reggae. Ze kijkt ook TV en leest veel: de Bijbel, detectives, romans. *"Je haalt kennis in huis, je wordt wijzer, sommige dingen weet je niet of ken je niet en je komt ze tegen in je boek. Misschien spreekt iets je aan of je verplaatst je in het leven van over wie wordt verteld. Wie zit in het verhaal, oké, je ziet jezelf hier of je wilt iets van het boek leren."*

De inrichting bij Assue is een mengelmoes van stijlen. Er staat een boekenkast met Nederlandstalige en Engelstalige boeken. Aan de muur hangen veel foto's. *"Dit [de foto's] zijn mijn waardevolle spullen, want herinneringen kun je niet zomaar pakken. Dit zijn de herinneringen van mijn leven. Je weet de verhalen achter alle foto's, dat is je herinnering."* Het zijn foto's met haar kinderen, haar vrienden, haar kennissen. *"Als mijn kinderen langskomen gaan we 'alles kapot maken'. Het huis op zijn kop zetten, lachen, allemaal dansen of koken. Muziek opzetten, samen dansen."*

Het museum en het theater komen niet voor in het verhaal van Assue. Ze heeft nog wel twee bioscoopbonnen liggen ('een keer gewonnen') maar ze heeft 'geen tijd' om te gaan. Ze gaat wel wandelen in het bos of naar het zwembad. *"Gewoon genieten, lekker zitten, niet dat ik zwem altijd, soms ga ik gewoon naar het zwembad om te zitten. (...) Ja, kijken hoe de wereld voorbij zwemt, haha."*

Is Assue cultureel actief? Voldoet haar culturele leven aan de omschrijving die onderzoekers en beleidsmakers hanteren voor 'cultuurparticipatie'? Ze zou mogelijk geen 'ja' aankruisen bij deze vraag in een enquête over cultuurparticipatie. In de officiële statistieken van cultuurparticipatie zou ze waarschijnlijk geregistreerd staan als non-participant. Maar ze is actief met haar Afrikaanse achtergrond bezig en draagt Afrikaanse feestkleding op Nigeria Liberation Day. Ze kan gegrepen worden door een undercover verhaal van Alberto Stegeman op TV. Ze luistert graag naar muziek en leest graag boeken om zich in andermans leven te verplaatsen of om wat te leren.

HET ONDERZOEK

In een flat in de Haagse wijk Mariahoeve hebben we onderzoek gedaan naar thema's die spelen bij de culturele beleving van de bewoners. Onderstaande onderzoeksvraag stond daarbij centraal:

Hoe ziet de culturele praktijk van bewoners van stadswijk Mariahoeve eruit?

Het onderzoek richtte zich op het culturele leven van stadsbewoners dat je niet terugziet in de statistieken van cultuurbezoek of cultuurbeoefening. Het vertrekpunt was het dagelijks leven van deze stedelingen. Het ging er niet om te probe-

ren het huidige aanbod (voorstellingen, tentoonstellingen, lesaanbod et cetera) beter te vermarkten, maar om een beter begrip te krijgen van de brede culturele praktijk van de wijkbewoners.

We gingen in gesprek met bewoners van een flat aan de rand van Den Haag. De gesprekken gingen over wat mensen in hun vrije tijd doen, wat hen bezighoudt en wat ze mooi en belangrijk vinden. Daaronder ligt wat ons betreft de vraag die gaat over de manier waarop wij als mens omgaan met fenomenen als 'schoonheid' en 'betekenis' in ons dagelijks leven. Misschien is het tijd voor een nieuw frame voor cultuur en cultuurparticipatie. En zijn er nieuwe manieren mogelijk om om te gaan met schoonheid en betekenis – en hoeven deze niet voor alle mensen hetzelfde te zijn.

In deze rapportage doen wij verslag van ons onderzoek naar cultuurparticipatie in de Haagse stadswijk Mariahoeve in de periode van september 2015 tot september 2017.